

(he nui noa atu ngā momo hapa i raro i tēnei karangatanga)

☉ *KO TE KŌRERO, KIA MĀRAMA*

Ki te kore e mārama tā te kaikōrero e whakaari ana ki te kupu, he mahi huakore noa te kōrero. E whai hua ai te kōrero, me mātua mau i te kaiwhakarongo tā te kaikōrero e hiahia ana kia mau. Ki te ngaro noa iho te tikanga o te kōrero, ka pau te hau o te kaikōrero, he aha te aha?

☉ *KO TE KŌRERO, KIA HĀNGAI*

Ko tā te reo, he whakatutuki i ngā whakaaro o te tangata ki te kupu, kia mōhiotia ai ōna whakaaro e tētahi i tua atu i tōna kotahi. Ki te kore te kupu e whakaata i te huatau o te kaikōrero, he moumou kaha noa te kōrero. Me ū mārika ngā ngutu ki ngā whakahau a te puku; ki te perori a reira, kua kore noa i whaihua te whakaputa kupu.

☉ *KO TE WAIRUA O TE KŌRERO, KIA MĀORI MAI*

Hei konei ka tino kitea te tohungatanga o te tangata ki te reo Māori.

Mena ka hiki te manawa o te kaiwhakarongo/kaipānui e matatau ana ki te reo Māori, ākene pea nā te wairua Māori o roto i pērā ai.

E memene ai a pāpāringa, e atarua ai a kamo, me ātaahua mai te takoto o te kupu. Me uaua kē ka rangona te wana, te ihi, mena kei te kawea te whakaaro ki tētahi reo mutunga kē mai nei o te maroke.

Kāore mātou i te kī, ahakoa he aha te kaupapa, ko te mutunga ake me hia kata, me hia tangi kē rānei te kaiwhakarongo. Oti tonu anō, inā noa ake te nui o ngā wāhi ka Māori ake te āhua o te kōrero ki te whakakākahuria ki te whakataukī, ki te kīwaha, ki te rerenga rānei tē taea te whakapākehā kia mau tonu

ai te hā, te ngako o te kupu Māori.

Ki tā ētahi pea, he whāinga mātāmuri kē tēnei, inā hoki ko te mea nui kē ia kia mārama te kōrero. Engari ki tā te Taura Whiri titiro, ko te wairua Māori te raurau o te rākau i huaina i runga ake nei. Ka kitea ana te kōrero i whakairohia ki te wairua Māori, kua mōhio tonu koe nō te Māori anake te mōhio ki te whakatakoto kupu pērā rawa i tērā te ātaahua, me te aha anō, tau ana tērā te mauri.

☉ *KO TE ĀHUA O TE REO, KIA HĀNGAI KI TE HUNGA WHAI MAI I TE KŌRERO*

Mehemea he pakeke te hunga whai mai, me whakamahi te reo e tika ana mō te pakeke. Mena he kaupapa ōkawa e kōrerotia ana, me ōkawa anō te whakatakoto i te kupu. He wā anō e tika ana te reo kai pihikete noa iho, engari kaua i ngā wā katoa ahakoa he aha te kaupapa, ahakoa ko wai kei te whai mai. Arā tonu te wā me topa te reo, tē ngaoki noa ai.

MŌ TE KŌRERO-Ā-WAHA NOA IHO ĒNEI:

☉ *KO TE WHAKAHUA, KIA TIKA*

Mena he rerekē noa iho tā te kaikōrero whakahua i te kupu, ā, nā tēnā ka mate te kaiwhakarongo ki te āta whakataretare mei kore e mārama ake i reira, me te kore tonu e mau i a ia he aha tā te kaikōrero i kī ai, e kore rawa e taea te kī he autai te matatau o taua kaikōrero ki te reo Māori. Ki te tioro ngā taringa o te hunga whai mai, nā te kotiti o te whakahuatia o te kupu, ka ī noa taua hunga whakarongo, ahakoa pēhea te hōhonu, te tiketike, te ātaahua o ngā whakaaro kei kō tata atu e whakamomori ana kia puta. Me pēhea hoki e kīa ai he punua mate noa iho tēnei?

Engari ia, ki te pakē, pakē Māori mai te whakahua i te kupu, he ngāwari noa iho te whakarongo atu.